

Ашаршылықтан кейін халықтың көші-қоны да өзгерді. Кейбір отбасылар азық-түлікке жету мақсатында ауылдан қалаға немесе басқа өңірлерге көшті. Бұл ауылдық және қалалық халық саны арасындағы балансқа әсер етіп, кейбір ауылдардың тіпті толық босап қалуына себеп болды [4, 80 б].

Мақаланың өн бойындағы дамуына сұрақтарды қарастыра отырып, ашаршылықтың қазақ халқының тарихи жадында өшпес із қалдырған ең қасіретті кезеңдердің бірі болғанын көруге болады. Бұл нәубет тек миллиондаған адамның өмірін қиып қана қойған жоқ, сонымен бірге ұлттың демографиялық, дәстүрлі шаруашылық жүйесіне, мәдениетіне және қоғамдық құрылымына орны толмас зиян тигізді. Сол жылдары орын алған әділетсіз саясат, зорлықпен жүргізілген ұжымдастыру және мал шаруашылығын күйреткен жоспарланған науқандар бүкіл халықты күйзеліске ұшыратып, ғасырлар бойы қалыптасқан өмір салтын бұзды.

Ашаршылықты еске алу - өткенге құр қайғыру емес. Бұл - тарихи шындықты мойындап, оны ұмыттырмай, келер ұрпаққа сабақ ету. Нәубеттің себептерін терең түсіну қоғамға әділеттілік пен жауапкершілік сезімін қалыптастырып, кез келген саяси, әлеуметтік шешімнің салдарын ойланып қабылдауға үйретеді. Сонымен бірге бұл кезеңді зерттеу тәуелсіздік құндылығын, ел бірлігі мен ынтымағының маңызын терең сезінуге мүмкіндік береді.

Ашаршылықтың демографиялық салдары

Ашаршылық - қазақ халқы тарихындағы ең қасіретті кезеңдердің бірі. 1931-1933 жылдардағы нәубет миллиондаған адамның өмірін қиып қана қоймай, халықтың демографиялық құрылымына да терең із қалдырды. Сол жылдары қазақтардың саны қатты азайды: кей есең бойынша, XX ғасырдың басында 5 миллиондай болған халық 1939 жылы 2,3 миллионға дейін төмендеді. Мұның өзі миллиондаған адам қырылғанын, жүз мыңдаған адамның тірі қалу үшін шет елдерге немесе көрші аймақтарға қоныс аударуға мәжбүр болғанын көрсетеді.

Ашаршылық тек халық санының азаюымен шектелген жоқ. Этникалық құрам да өзгерді: кейбір есептер бойынша қазақтардың үлесі 58%-дан 38%-ға дейін төмендеді. Бұл ұлттық демографиялық құрылымға әсер етіп, қазақ халқы өз жерінде көпшілік болу көрсеткішін уақытша жоғалтты. Сонымен бірге, жаппай өлім-жітім мен көші-қон табиғи өсімді тежеп, халықтың жас құрамына және әлеуметтік құрылымына теріс ықпал етті.

Мал шаруашылығының күйреуі де демографиялық салдарға әсер етті. Ұжымдастыру саясаты мен малдың жаппай жойылуы көшпелі өмір салтын бұзып, адамдарды мәжбүрлі түрде отырықшыланып, жаңа тіршілік формаларына бейімделуге мәжбүр етті. Бұл халықтың әлеуметтік құрылымын өзгертумен қатар, демографиялық үрдістерге де әсер етті.

Ашаршылықтың демографиялық салдарын білу - өткен тарихымызды түсіну, ұрпаққа сабақ беру, ел бірлігін бағалау үшін маңызды. Өткенді білмей, болашақты саналы құру мүмкін емес. Сондықтан біз осы қасіретті оқиғаны тек еске алып қана қоймай, оның сабақтарын өмірге ұстаным етуіміз керек

Осылайша, ашаршылықтың тарихын тану - ұлттық болмысты сақтаудың, тарихи әділеттілікті орнықтырудың және ұлт жадын жаңғыртудың маңызды тетігі. Қасіретті жылдардың ақиқатын ашу арқылы біз өткенге тағзым етіп қана қоймай, болашаққа сенімді қадам жасаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Нұрмақов Б. Қазақ КСР-індегі ашаршылық (1930-1933). - Алматы, 1995.- Б. 45-52.
2. Елубай С. Ақ боз үй .- Алматы, 2011.- Б. 210-230.
3. Құдайбергенов Г. 1932-1933 жылдардағы ашаршылық: деректер мен куәліктер. - Астана, 2003.- Б. 70-85.
4. Құлбаев Д. Қазақстандағы ашаршылық және демография. - Алматы, 2010. - Б. 55-63.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ МҮМКІНДІКТЕРІ НЕГІЗІНДЕ ТАРИХ ПӘНІН ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Мұхтар Ә.Ж.

Ғылыми жетекшісі: т.ғ.д., Молдахмет А.А

Астана Халықаралық университеті

asemukhtar05@mail.ru

Астана қ.

Қазіргі білім беру кеңістігі әлеуметтік, технологиялық және мәдени өзгерістердің қарқынына байланысты түбегейлі трансформацияға ұшырап отыр. Әсіресе, цифрлық технологиялар мен жасанды

интеллект (ЖИ) жүйелерінің дамуы педагогикалық процестің құрылымын, мазмұнын және оқыту әдістерін қайта қарауды талап етеді. Қоғам сұранысы оқушылардың тек білімді меңгеруін ғана емес, тарихи деректерді талдау, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, ақпаратты саналы қолдану, дәлелді пікір білдіру сияқты жоғары деңгейлі дағдылардың қалыптасуын міндеттейді. Осындай жағдайда тарих пәнін оқытудың тиімділігі жаңашыл әдістерді енгізумен, интерактивті форматтарды кеңейтумен және оқушы белсенділігін арттырумен тікелей байланысты.

Жасанды интеллект мүмкіндіктерін оқу үдерісіне кіріктіру - білім берудің жаңа парадигмасын қалыптастыратын, оқытуды дараландыруға, күрделі тарихи ақпаратты визуалдауға, уақыт пен кеңістік арасындағы өзара байланысты түсіндіруге мүмкіндік беретін ерекше революциялық қадам. ЖИ жүйелері тарихи тұлғалардың моделін жасау, тарихи оқиғаларды реконструкциялау, интерактивті карталар мен симуляциялар құру, оқушының білім деңгейін автоматты талдау, тапсырмаларды даралап беру, жылдам кері байланыс ұйымдастыру сияқты көптеген функцияларды орындай алады. Бұл әдістер білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, тарихи үдерістерді тереңірек түсінуге жағдай жасайды.[1]

Дәстүрлі тарих сабақтары көбінесе мұғалімнің түсіндіруі мен оқулық материалын игеруге негізделеді. Мұндай модель бүгінгі оқушылардың ақпараттық дағдылары мен цифрлық сауаттылық деңгейіне толық сәйкес келе бермейді. Қазіргі оқушы қоршаған ортаны визуалды ақпарат, виртуалды кеңістік және интерактивті контент арқылы қабылдауға бейім. Сондықтан сабақ барысында ЖИ технологияларын, цифрлық дерекқорларды, анимациялық платформаларды, виртуалды шындық элементтерін, онлайн карталар мен мультимедиялық реконструкцияларды пайдалану - уақыт талабы. Сонымен қатар жасанды интеллект педагогқа тек көмекші құрал ғана емес, сабақтың әдістемелік тиімділігін арттыратын интеллектуалды серіктес бола алады.

ЖИ негізіндегі құралдар арқылы тарих пәнін оқыту оқушылардың дербес жұмыс жасау мүмкіндігін кеңейтеді. Әр оқушының қабілетіне қарай тапсырмалардың күрделілігі автоматты түрде реттеліп, оның жетістіктері туралы нақты аналитикалық деректер ұсынылады. Мұғалім осы ақпаратқа сүйене отырып, жеке білім траекториясын құрып, оқытудың сапасын арттыра алады. Сонымен бірге жасанды интеллект оқушылардың танымдық қызығушылығын оятып, оларды зерттеушілік әрекетке жетелейді. Мысалы, тарихи құжаттарды тану (OCR), деректерді салыстыру, себеп-салдарлық модельдер құрастыру немесе виртуалды зертханаларда тарихи тәжірибелер жасау сияқты тапсырмалар күтілетін білім нәтижелерін едәуір байытады.

Осы мақалада жасанды интеллекттің тарих пәнін интерактивті оқытудағы рөлі жан-жақты талданады. Зерттеу барысында ЖИ-дің негізгі дидактикалық функциялары, оларды сабақтың түрлі кезеңдеріне енгізу жолдары, оқыту тиімділігіне ықпалы және нақты мысалдар қарастырылады. Автор тарихты оқытудың жаңа форматтарын ұсына отырып, олардың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын, тарихи ойлау мәдениетін және ақпараттық талдау қабілетін дамытудағы маңызын негіздейді.[3]

Жасанды интеллект мүмкіндіктерін тиімді пайдалана отырып, тарих пәнін интерактивті оқытудың заманауи әдістерін әзірлеу, оқыту үдерісін дараландыру және оқушының тарихи ойлау дағдыларын дамыту. Мақала тарих сабағында ЖИ негізіндегі құралдарды қолдану арқылы оқушылардың зерттеушілік, талдау, салыстыру, дәлелдеу қабілеттерін арттыруды, тарихи деректерді визуалды және интерактивті форматта ұсынуды және оқу мотивациясын күшейтуді көздейді.

Жаңашылдығы:

1. ЖИ арқылы тарихи оқиғаларды реконструкциялау: оқушыларға тарихи кезеңдерді 3D-визуализация түрінде көрсету (мысалы, Шыңғыс хан жорықтарының картасы).
2. Дараланған оқыту траекториялары: ЖИ алгоритмдері оқушының деңгейін автоматты талдап, қабілетіне сәйкес тапсырмаларды ұсынады.
3. Интеллектуалды ассистенттер: ChatGPT, Gemini немесе Claude тәрізді жүйелерді қолдану арқылы тарихи деректерді талдау, сұрақ құрастыру, оқушылардың эссе жазуына бағыт беретін интерактивті оқу моделін қалыптастыру.
4. Виртуалды экскурсиялар: ЖИ генерирлейтін немесе VR-платформаларға негізделген тарихи орындарға «қашықтықтан саяхат».
5. Деректермен жұмыс дағдыларын дамыту: ЖИ құралдары тарихи құжаттарды тануға (OCR), салыстыруға және тақырыптық талдауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық көзқарастағы негізгі идеясы:

Негізгі педагогикалық идея - тарихты оқытуды ақпараттық қоғам талаптарына сәйкес трансформациялау, оқу материалына интерактивтілік, визуалдық нақтылық және оқушы белсенділігін арттыратын мүмкіндіктер енгізу. Жасанды интеллект оқытушы мен оқушы арасындағы ақпарат алмасу

моделін өзгерттеді: мұғалім - ақпарат жеткізушіден оқу процесінің дизайнеріне, ал оқушы - білімді пассивті қабылдаушыдан зерттеуші тұлғаға айналады.

Бұл идея:

- оқытуды жекелендіруді,
- тарихи ойлауды дәлелдерге негіздеуді,
- оқушыны интерактивті ортаны белсенді қолданушы ретінде қалыптастыруды,
- «оқушы-мұғалім-ЖИ» ұштағанын бірлескен оқу моделі ретінде қарастыруды ұсынады.

Практикадағы сабақта қолданылған әдіс-тәсілдер (нақты мысалдармен және нұсқаулықтарымен)

ЖИ арқылы тарихи карта жасау (AI Map Generator)

Мақсат: Оқушылардың тарихи кеңістік пен уақытты тануын дамыту.

Қолданылатын құрал: Google Bard, Bing Map Creator немесе AI Map Generator.

Нұсқаулық:

1. Мұғалім тапсырманың мақсатын түсіндіреді: «XVIII ғасырдағы Қазақ хандығының геосаяси жағдайын картада көрсету».

2. Оқушы ЖИ платформасына сұрақ жазады: «*Generate a historical map of the Kazakh Khanate in the 18th century.*»

3. Алынған картаны талдап, негізгі оқиғаларды белгілейді.

4. Топтық жұмыс: әр топ өз картасын салыстырып, айырмашылықтарын талдайды.

Педагогикалық нәтиже: Кеңістіктік ойлау, тарихи процестерді визуалдық қабылдау және салыстыру дағдылары дамиды.[5]

«Сұрақ-жауап» интеллектуалды ассистент арқылы дерек талдау

Мақсат: Тарихи құжаттарды талдау дағдысын дамыту.

Қолдану кезеңдері:

1. Мұғалім оқушыларға тарихи дерек (мысалы, «Қасым ханның қасқа жолы») мәтінін береді.

2. Оқушы ChatGPT-ке сұрақ жазады: «*Мәтіндегі негізгі нормаларды түсіндіріп бер.*»

3. ЖИ берген жауапты талдап, оқушы өз сөзінше қайта құрастырады.

4. Мұғалім оқушының интерпретациясына кері байланыс береді.

Педагогикалық нәтиже: Сыни ойлау, түсіндіру, дәлелдеу қабілеті күшейеді.

ЖИ негізінде виртуалды тарихи экскурсия жасау

Мысал: «Ұлы Жібек жолы» виртуалды туры.

Нұсқаулық:

1. Мұғалім Google Earth VR немесе StoryMap қолдануды үйретеді.

2. Оқушы ЖИ арқылы маршрут жасатады: «*Create a Silk Road virtual route with 5 important cities.*»

3. ЖИ ұсынған нұсқа бойынша оқушы әр қалаға қысқаша сипаттама жазып, виртуалды карта жасайды.

Нәтиже: Оқушы тарихи кеңістікпен байланыс орнатып, деректерді өздігінен жинақтайды.

ЖИ көмегімен тарихи тұлғаның бейнесін модельдеу (AI Portraits)

Мысал: Әбілқайыр хан, Төле би, Томас Джефферсон.

Қадамдар:

1. Оқушы ЖИ нейрожелісіне тарихи тұлғаның сипаттамасын енгізеді.

2. Алынған бейненің шынайылығын талдайды, дерекпен салыстырады.

3. Жобалық жұмыс түрінде «Тарихи тұлғаға мінездеме» эссе жазады.

Педагогикалық нәтиже: Тұлға тану, дерек-visual сәйкестігін тексеру, рефлексия дағдылары дамиды.

ЖИ негізіндегі тест, эссе және тапсырмалар генерациялау

Мысал: «Алаш қозғалысы» тақырыбы.

Нұсқаулық:

1. Мұғалім ChatGPT немесе QuizAI құралын ашады.

2. «Тақырып бойынша 10 тест құрастыр» деп жазады.

3. Вариативті күрделілікте тест алынады.

4. Оқушылар тапсырмаларды орындайды және ЖИ арқылы автоматты кері байланыс алады.

Нәтиже:

Уақыт үнемделеді, дараланған оқыту жүзеге асады, оқушының білім деңгейі нақты көрінеді.

Талқылау. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары оқыту үдерісін түбегейлі өзгертіп, тарих пәнінің мазмұнын интерактивті, зерттеушілік, талдауға негізделген форматқа көшіруге мүмкіндік беріп отыр. Тарихты оқытудағы басты міндет - оқушының тарихи санасын қалыптастыру, өткен мен бүгіннің байланысын анықтау, деректерді сыни тұрғыдан талдай алу дағдыларын дамыту. Бұл міндеттерді орындауда ЖИ құралдары тиімді педагогикалық шешім ретінде қарастырылады.

1. Жасанды интеллекттің тарих пәнін оқытудағы дидактикалық мүмкіндіктері

ЖИ технологиялары білім беруде бірнеше негізгі функцияны орындайды:

- Адаптивті оқыту: Оқушылардың өткен материалды меңгеру деңгейін автоматты түрде талдап, жеке тапсырмалар ұсыну.

- Автоматты кері байланыс: Оқушының жауабы бойынша бірден түсіндіру, түзету немесе қосымша ұсыныстар беру.

- Интерактивті визуализация: Тарихи карталар, тарихи оқиғалардың 3D-реконструкциялары, хронологиялық сызбалар құру.

- Оқу материалының генерациясы: Тест, эссе, тапсырма, рефлексия сұрақтарын әзірлеу.

- Тарихи құжаттарды талдау: OCR және NLP технологиялары тарихи мәтіндерді тануға, аударуға, талдауға мүмкіндік береді.

Бұл мүмкіндіктер тарих сабақтарын әлдеқайда қызықты, дәлелді және оқушыға бағытталған форматқа айналдырады.

2. Интерактивті оқытуды ұйымдастырудың ЖИ негізіндегі әдістері

Интеллектуалды ассистенттерді пайдалану

ChatGPT, Gemini немесе Claude тәрізді құралдар оқушыларға тарихи фактілерді түсіндіруге, материалды меңгеруге, зерттеу жүргізуге көмектеседі. Мысалы, «1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің негізгі себептерін түсіндір» деген сұраққа ЖИ қысқа әрі нақты жауап береді. Бұл әдіс:

- оқушының жас ерекшелігіне сәйкес ақпарат ұсынады;

- дерекпен жұмыс істеуді үйретеді;

- түсінбеген тұстарын қайта сұрауға мүмкіндік береді.

ЖИ арқылы тарихи оқиғаларды реконструкциялау

AI Image/Video Generator құралдары тарихи кезеңдердің визуалды моделін жасауға мүмкіндік береді. Мысалы:

- Түрік әлемінің Ұлы қоныс аудару жолы,

- Қазақ хандығының аумағының өзгеруі,

- Ежелгі Рим немесе Египет қалаларының 3D-моделі.

Бұл визуализация оқушының тарихи кеңістікті нақты қабылдауына, себеп-салдарлық байланыстарды түсінуіне көмектеседі. [1]

Виртуалды экскурсиялар ұйымдастыру

Google Earth, StoryMap, AI VR платформалары тарихи орындарға виртуалды саяхат жасауға мүмкіндік береді. Оқушылар ЖИ көмегімен маршрут құрастырып, әр нысанға қысқаша сипаттама жазып, «сандық саяхат жүргізушісі» рөлінде болады. Бұл әдіс:

- танымдық қызығушылықты арттырады;

- зерттеуге ынталандырады;

- тарихи объектілерді нақты елестетуге көмектеседі.

Тарихи деректерді автоматты талдау

NLP-технологиялар тарихи мәтіндерді талдау процесін жеңілдетеді. Мысалы, ЖИ оқушыларға төмендегі тапсырмаларды орындай алады:

- тарихи құжаттан негізгі идеяларды бөліп көрсету;

- түсініксіз терминдерді түсіндіру;

- себеп-салдар байланысын анықтау.

Бұл әдіс оқушылардың деректану дағдыларын қалыптастырады.

ЖИ негізінде интерактивті тапсырмалар құрастыру

Мұғалім ChatGPT, QuizAI сияқты жүйелер көмегімен сабақтың әр кезеңіне арналған тапсырмаларды жылдам жасай алады:

- көп деңгейлі тесттер;

- рөлдік ойын сценарийлері;

- тарихи симуляциялар;

- картамен жұмыс.

Осылайша, мұғалімнің уақыты үнемделіп, сабақ сапасы артады.

3. Практикалық қолданыс мысалдары

Мысал 1. «Алаш қозғалысы» тақырыбында ЖИ көмегімен талдау

1. Оқушы ЖИ-ге сұрақ жазады: «Алаш партиясының негізгі мақсаты қандай?»
2. ЖИ қысқаша ақпарат береді.
3. Оқушы жауапты тарихи дерекпен салыстырады.
4. Қорытындысын кесте түрінде рәсімдейді.

Мысал 2. ЖИ арқылы тарихи карта құрастыру

Оқушы: «Generate a map of Central Asia in the 19th century» деп сұрайды. ЖИ интерактивті карта жасайды, оқушы оны талдап, өз тұжырымын шығарады.

Мысал 3. ЖИ арқылы деректану тапсырмасы

Мұғалім оқушыға Абылай хан туралы дерек береді. Оқушы ЖИ-ден мәтіннің құрылымын, негізгі идеяларын сұрайды. Бұл аналитикалық ойлауды дамытады.

4. ЖИ қолданудың оқушыларға әсері

- Оқу мотивациясы артады.
- Тарихи ойлау мәдениеті қалыптасады.
- Оқушы өздігінен ізденуге үйренеді.
- Цифрлық сауаттылығы дамиды.
- Интерактивті ортада жұмыс істеу дағдысы жетіледі.[4]

Қазіргі білім беру үдерісінде жасанды интеллекттің (ЖИ) қарқынды дамуы тарих пәнін оқытудың әдістемелік жүйесін түбегейлі өзгертудің жаңа мүмкіндіктерін ашып отыр. Тарих - тек оқиғалар тізбегі емес, қоғам дамуының заңдылықтарын, адамзаттың мәдени-өркениеттік тәжірибесін түсіндіретін маңызды гуманитарлық ғылым. Оны оқушыларға заманауи тәсілдер арқылы тиімді жеткізу - педагогика ғылымының өзекті міндеттерінің бірі. Осы тұрғыда ЖИ технологияларын оқытуға кіріктіру оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, тарихи деректерді жан-жақты талдауға, күрделі ақпаратты түсінуге және оны өздігінен қолдануға үлкен ықпал етеді.[8]

Жасанды интеллект негізіндегі әдістер тарих сабағын интерактивті, динамикалық, оқу мақсатына бағытталған және оқушы қажеттілігіне бейімделген форматқа айналдырады. ЖИ арқылы тарихи ақпараттың мазмұны тек мәтін түрінде емес, визуалды модельдер, 3D реконструкциялар, виртуалды карталар, тарихи симуляциялар, интеллект-карталар немесе адаптивті тапсырмалар түрінде ұсынылады. Мұндай көпмодальды презентация оқушылардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, материалды терең әрі дәл қабылдауына жағдай жасайды.

Сонымен қатар, ЖИ оқытуды жекелендіруге айрықша мүмкіндік береді. Әр оқушының оқу қарқыны, деңгейі, қателері, түсінбеген тұстары немесе жоғары деңгейдегі тапсырмаларға бейімділігі автоматты талданып, жеке оқу траекториясы қалыптасады. Мұғалім үшін бұл - уақытты үнемдеу, оқушылардың нақты нәтижелерін қадағалау және бағалауды объективтендіру. Ал оқушы үшін - оқу процесін өздігінен басқару, қажетті бағытта дамуына мүмкіндік алу.[6]

Тарихи деректермен жұмыс істеу, себеп-салдарлық байланыстар құру, тарихи тұлғалардың қызметін талдау немесе тарихи оқиғаларды интерпретациялау сияқты маңызды дағдыларды дамытуда ЖИ құралдары тиімді көмекші бола алады. Мысалы, интеллектуалды ассистенттер (ChatGPT, Gemini, Claude т.б.) тарихи мәтіндерді түсіндіруге, салыстыруға, талдауға, күрделі терминдерді анықтауға, аргументтер құруға қолдау береді. Бұл мұғалімнің рөлін толықтырып, оқушыларға қосымша ақпараттық-аналитикалық мүмкіндік береді.

ЖИ технологияларын қолдану мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас моделін жаңғыртады: мұғалім ақпарат таратушыдан оқу үрдісінің ұйымдастырушысы, бағыттаушысы, оқу ортасын жобалаушысына айналады. Ал оқушы пассивті тыңдаушы емес, белсенді ізденуші, зерттеуші, талдаушы тұлға болып қалыптасады.

Алайда ЖИ қолданудың тиімділігі сыни ойлау, ақпаратты тексеру, жасанды түрде жасалған контентті тану сияқты дағдыларды да дамытуды қажет етеді. Бұл мұғалімнің кәсіби құзыретін арттыру, цифрлық педагогика бойынша білімін кеңейту міндетін алға қояды.

Жалпы алғанда, жасанды интеллект мүмкіндіктеріне негізделген интерактивті оқыту әдістері тарих пәнін қызықты, тиімді және өмірмен байланысты етіп жеткізуге мүмкіндік береді. Ол оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытып, тарихи деректерді талдауға үйретіп, білім сапасын арттыруға жағдай жасайды. Сондықтан ЖИ технологияларын тарих сабағына мақсатты түрде, ғылыми-әдістемелік негізде енгізу - қазіргі білім беру жүйесінің маңызды стратегиялық бағыты болып табылады.[7]

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіғалиұлы, Т. (2022). *Жасанды интеллект және білім беру трансформациясы*. Алматы: Қазақ университеті.
2. Қараев, Ж.Ә., & Копбосынова, Г. (2021). *Цифрлық педагогика: теориясы мен практикасы*. Нұр-Сұлтан: Білім әлемі.
3. Сәрсембекова, Ш. (2023). Жасанды интеллектті оқу үдерісіне енгізудің тиімді жолдары. *Қазақстан педагогика ғылымдары журналы*, №5, 42-48.
4. Әлмұхамедова, М., & Сатыбалдиева, А. (2020). *Интерактивті оқыту технологиялары және олардың білім сапасына әсері*. Шымкент: Әдістемелік орталық.
5. Қазақбаева, Н. (2022). Тарих пәнін оқытуда цифрлық ресурстарды қолдану. *Ұлт тағылымы*, №3, 56-62.
6. Тұрсын, А. (2019). *Тарихи сананы қалыптастыру әдістемесі*. Алматы: Рауан.
7. ҚР Білім және ғылым министрлігі. (2021). *Цифрлық білім беру ресурстарын қолдану жөніндегі әдістемелік нұсқаулық*. Нұр-Сұлтан.
8. Омарова, Ә. (2023). Жасанды интеллект негізіндегі оқытудың жаңа форматтары. *Педагогика және инновация*, №2, 31-37.

МІРЖАҚЫП ДУЛАТҰЛЫ: ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ОЯТҚАН ҚАЙРАТКЕРДІҢ ӨМІРІ МЕН ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ МҰРАСЫ (1885-1935 ЖЖ.)

Мәдениетова Ә.

Ғылыми жетекші: Смағұлов Н.Б., PhD докторы, қауымдастырылған профессор
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті
Қарағанды қ.

XX ғасырдың басындағы қазақ халқының қоғамдық-саяси өмірінде өзіндік айрықша орны бар тұлғалардың бірі - Міржақып Дулатұлы. Ол - ұлт зиялыларының алдыңғы қатарында тұрған, қазақтың саяси санасын оятуға өлшеусіз үлес қосқан қайраткер, ағартушы, жазушы және публицист. Қазақ ұлт-азаттық қозғалысының өркендеуіне, Алаш идеясының қалыптасуына, ұлттық мәдениет пен әдебиеттің дамуына сүбелі үлес қосқан Міржақып Дулатұлының мұрасы бүгінгі тәуелсіз мемлекетіміз үшін де маңызын жойған жоқ. Оның қоғамдық-саяси қызметі мен шығармалары халықтың оянуы, білім-ғылымға ұмтылуы және ұлттық тұтастықты сақтау жолындағы күрестің жарқын көрінісі болып табылады.

Міржақып Дулатұлы 1885 жылы 25 қарашада Торғай облысы, Торғай уезіне қарасты Сарықопа болысында дүниеге келген. Ол дүниеге келген отбасының тарихы мен жағдайы оның болашақ тұлғасының қалыптасуына айтарлықтай әсер етті. Әкесі Дулат әжептеуір білімді, ескіше сауатты, дін жолын сақтаған, өз шаруасымен толық қамтамасыз еткен кісі болатын. Дулаттың шаруашылықпен айналысуы мен тәуіптік қасиеттері отбасының тұрмысын тұрақты ұстап, балаларға білім мен тәрбие беруге мүмкіндік туғызды.

Міржақыптың үлкен ағасы Асқарды әкесі әуелі мұсылманша оқытқан, кейін орысша білім беріп, заң қызметіне бейімдеп тәрбиелеген. Сол дәстүр бойынша кіші баласы Міржақыпты да алғашында ауыл молдасына берді. Кейін әкесі оны ауылдық мектепте орысша білім беретін Мұқан Тоқтабайұлы атты ұстазға тапсырды. Міржақып Мұқан Тоқтабайұлына үлкен құрметпен қарап, «Менің алғаш білімге көзімді ашқан кісі» деп айтқан. Бұл ұстаздың тәрбиесі Міржақыптың бойында білімге, өнерге, ізденіске деген терең сүйіспеншілікті оятты. Бұл кезең оның санасында білімнің құндылығы мен өмірдегі жауапкершіліктің алғашқы ұғымдарын қалыптастырды Міржақып Дулатұлы осы ортаның әсерінде өсіп, санасы қалыптасқан жас кезінен-ақ халыққа қызмет етуге, білімді дәріптеуге бейім болды. 1897 жылы ол Торғай қаласындағы екі кластық орыс-қазақ мектебіне қабылданып, бес жыл бойы оқуын үздік бітірді. Бұл жылдар оның өміріндегі маңызды кезең болды: мектепте алған білім мен тәрбиенің арқасында ол тек ұстаздыққа ғана емес, елдегі әлеуметтік-саяси мәселелерге де қызығушылық танытты. Мектеп бітірген соң, алты-жеті жыл бойы ауыл мектептерінде бала оқытумен айналысып, өзінің ұстаздық шеберлігін шыңдады. Осы жылдары жас ұстаз Міржақып қоғамдағы әділетсіздіктерді, халықтың қиыншылықтарын терең түсіне бастады.

Міржақып Дулатұлының өмір жолы - бұл білімге шексіз құштарлық, халыққа деген жанашырлық, адал еңбек пен азаматтық жауапкершіліктің айнасы. Ол ел тағдырын ойлап, болашақ ұрпақ үшін қызмет етуді өзінің басты парызы деп санаған. Сондықтан оның ұстаздық қызметі тек білім